

Een robuust pensioenstelsel; nu en in de toekomst

juli 2010

Zo denken wij er over
is een uitgave van ABP
Corporate Communicatie.
Voor meer informatie
verwijzen wij u naar
www.abp.nl.

ZO DENKEN WIJ ER OVER

Pensioencontract

Hoe om te gaan met risico's?

Aanpassing FTK

Governance

Conclusies

Het collectieve en solidaire pensioenstelsel dat Nederland kenmerkt moet ook naar de toekomst toe behouden blijven. Tegelijkertijd heeft de laatste crisis duidelijk gemaakt aan welke risico's het huidige stelsel bloot staat en is duidelijk geworden dat het stelsel versterking nodig heeft.

Dat het Nederlandse pensioenstelsel, gebaseerd op collectiviteit, solidariteit en verplichte deelname ook voor de toekomst behouden moet blijven is door de financiële crisis duidelijk geworden. Hoewel we in Nederland tegen serieuze problemen zijn aangelopen, zoals achterblijvende indexering, is in andere landen de schade veel groter. In een systeem zoals de Verenigde Staten dat kent, waarin er sprake is van individuele regelingen zijn de deelnemers zelf volledig risicodragers. Dit betekent bijvoorbeeld dat veel ouderen in de Verenigde Staten op dit moment niet met pensioen kunnen gaan omdat hun pensioen-uitkering als gevolg van de kredietcrisis veel te laag is. Deze situatie benadrukt dat het van groot belang is om de fundamenten van het huidige stelsel te koesteren. In juni verscheen het Pensioen Akkoord 2010, waarin de sociale partners belangrijke stappen hebben gezet om het stelsel toekomstbestendiger te maken. Echter, een contract waarbij er sprake is van toerekening van te veel risico's richting individuele deelnemers zou afbreuk doen aan de merites van het collectieve stelsel en glijdt af in de richting van individuele pensioenregelingen. De financiële crisis heeft evenwel duidelijker gemaakt welke risico's ons pensioenstelsel in zich heeft. Het stelsel zal met het oog op de toekomst dan ook moeten worden versterkt. Hieronder wordt aan de hand van een aantal thema's bezien op welke wijze we dit zouden kunnen doen.

Pensioencontract

Gebaseerd op de adviezen van de commissies Goudswaard en Frijs is in de Pensioenkamer een start gemaakt met het opzetten van een completer pensioencontract. Er wordt ingezet op een schokbestendig en toekomstbestendig pensioencontract. De crisis heeft duidelijk gemaakt aan welke risico's het huidige stelsel bloot staat en het is duidelijk geworden dat het stelsel versterking nodig heeft. Deelnemers in pensioenfondsen willen meer inzicht hebben in de gevolgen van de financiële positie van pensioenfondsen voor hun pensioenresultaat (opbouw en uitkering). Dit is voornamelijk van belang om deelnemers een realistisch beeld te geven van hun toekomstige financiële situatie. Richting de deelnemers moet dus duidelijk zijn welke financiële risico's worden gelopen, maar ook hoe vervolgens het fonds omgaat met deze risico's. Om dit tot stand te brengen is een completere beschrijving van het pensioencontract vereist. Ook het Pensioen Akkoord 2010 besteedt hier aandacht aan.

In vervolg op de commissies Goudswaard en Frijs hebben de sociale partners het Pensioen Akkoord 2010 gesloten. Het pensioencontract is de verantwoordelijkheid van de sociale partners. Zij zijn verantwoordelijk voor het ambitieniveau van de regeling, maar ook voor de mogelijkheden van het gewenste niveau van zekerheid. De doelstelling in

het Pensioen Akkoord 2010 is om de pensioencontracten, uitgaande van een stabiele kostendekkende premie, met ingang van 2011 aan te passen aan de stijgende levensverwachting en schokbestendig te maken voor ontwikkelingen op de financiële markten. Het pensioengevend inkomen dient het primaat te zijn van sociale partners. In het pensioencontract dient te worden benoemd bij welke waarden (hoge en lage) van de dekkingsgraad aanvullend beleid door het pensioenfondsbestuur nodig is. Daarnaast dient het pensioencontract richting de deelnemers transparant te zijn over welke herstel- en sturingsinstrumenten door het fonds kunnen worden ingezet, rekening houdend met een discretionaire bevoegdheid van het bestuur. Het bestuur dient hierbij een afweging te kunnen maken, rekening houdend met alle relevante belangen en de specifieke situatie. Het bestuur van het fonds is en blijft verantwoordelijk voor het premie-, indexatie- en beleggingsbeleid en heeft die discretionaire bevoegdheid daarbij ook nodig.

Hoe om te gaan met risico's?

Allereerst is het goed te onderkennen dat pensioenfondsen altijd met risico's te maken zullen hebben. Om de ambities ten aanzien van een geïndexeerd pensioen tegen een betaalbare prijs waar te kunnen maken, zal het noodzakelijk blijven om bepaalde risico's te nemen. Daarom zal er bij ieder fonds ook voldoende aandacht moeten zijn voor structureel risicobeleid. Besluiten betreffende de te nemen risico's dienen te worden genomen op basis van expertise, tegen de achtergrond van de samenstelling van het fonds en na afweging van de verschillende betrokken belangen. Het ligt hierbij dan ook niet voor de hand om deze beslissing te baseren op de risicobereidheid van de individuele deelnemers. Risicodeling is de kern van ons collectieve stelsel. Juist een evenwichtige afweging van de belangen houdt dit stelsel in stand. Sturen op individuele opvattingen haalt het hart uit het collectieve pensioensysteem. Het is daarbij wel essentieel dat de risico's en de achtergronden van de risico's duidelijk worden gecommuniceerd naar de deelnemers.

De sociale partners concluderen dat het huidige pensioencontract onvoldoende shockproof is voor de ontwikkelingen op financiële markten, mede als gevolg van de vergrijzing. Er worden twee alternatieven gepresenteerd om het pensioencontract aan te passen ten opzichte van het huidige contract, namelijk: een pensioencontract met enerzijds een lagere opbouw met een grote mate van (nominale) zekerheid en daarboven op een volledig resultaatafhankelijk deel of een volkomen flexibel (reëel) contract.

Aanpassing FTK

Bij nieuwe pensioencontracten, zoals omschreven in het Pensioen Akkoord, hoort natuurlijk ook een aangepast Financieel Toetsingskader (FTK). Het is in ieder geval wenselijk: (a) dat er een meer realistische inschatting komt voor het berekenen van de verplichtingen, (b) dat er geen stapeling van prudentie plaatsvindt en (c) dat er geen verplichte communicatie komt van een reële dekkingsgraad bij deels nominale pensioencontracten.

Het is niet verstandig de waan van de dag te laten regeren, want hierdoor wordt een pensioenfonds onnodig kwetsbaar en het scheidt onzekerheid bij de deelnemers. Daarom is het gewenst de volatiliteit van de dekkingsgraad te dempen. De door het demissionaire kabinet voorgestelde wachttijd van negen maanden die pensioenfondsen mogen hanteren voordat een herstelplan moet worden ingediend, zorgt er al wel voor dat de volatiele dekkingsgraad niet direct wordt vertaald tot een mogelijke (volatiele) beleidsreactie. Verdere demping zou kunnen worden bereikt door een middeling in de waardering van de verplichtingen van het pensioenfonds via een (voortschrijdend) gemiddelde van de rente. De OESO stelt voor om de verplichtingen te verdisconteren met hooggekwalificeerde ondernemingsobligaties. Het zou goed zijn wanneer deze opties om tot een andere wijze te komen waarop de verplichtingen worden berekend op tafel liggen tijdens de gesprekken over de aanpassing van het FTK. Op die manier zal de dekkingsgraad van pensioenfondsen een realistischer beeld geven over de financiële

positie van het pensioenfonds. Niet alleen het waarden van de huidige verplichtingen is een probleem binnen het FTK, maar ook bij de waarde van de verplichtingen in de toekomst. Pensioenfondsen moeten hier nu forwardrentes voor gebruiken. De forwardrente is een slechte en soms ook volatiele voorspeller voor de toekomstige renteontwikkeling. Een optie zou kunnen zijn om de toekomstige rente op dezelfde manier vast te stellen als verwachtingen van toekomstige rendementen via een vaste parameterwaarde. Een ander alternatief is om de verwachte rentetermijnstructuur standaard na 5 jaar gelijk te houden, waarbij de toezichthouder zonnodig op basis van marktomstandigheden afwijkende richtlijnen kan geven.

Gezien de samenhang tussen FTK en bijbehorende parameters blijven de parameters die gebruikt worden voor de premiestelling en de continuïteitsanalyse tot 2012 ongewijzigd. Echter, indien een pensioenfonds genoodzaakt is een nieuw herstelplan in te dienen, dan behoort zij per 1 januari 2011 op basis van de nieuwe parameters een herstelplan op te stellen. Vanaf 2011 komt er een nieuw FTK geënt op lange termijn, schokbestendigheid en demping van de volatiteit van de dekkingsgraad. De minister van SZW heeft de parameters die pensioenfondsen moeten gebruiken voor het vaststellen van de kostendeekkende premie en bij de financieel-economische uitgangspunten in herstelplannen en de continuïteitsanalyse op een fors lager niveau vastgesteld. Echter, is in de evaluatie van het FTK gepleit voor fors hogere buffers voor pensioenfondsen. Een stapeling van prudentie zou leiden tot onnodige premieverhogingen, lagere indexatieverwachting en daarmee tot ongewenste ingrepen in de pensioenambitie.

Vanwege het grote maatschappelijke belang van indexatie en de indexatie-ambitie in veel pensioenovereenkomsten moet in de financiële opzet de lange termijnfocus en de lange termijn-indexatieambitie leidend zijn. Het ABP heeft dat al verankerd in het premie- en beleggingsbeleid en de continuïteitsanalyse. Voor de deelnemers moet duidelijk zijn of en zo ja welke harde nominale toezeggingen er bestaan en welke indexatieverwachtingen zij mogen hebben.

In de rapporten van de Commissies Frijs en Goudswaard wordt het probleem benoemd dat pensioenfondsen zich in een spagaat begeven tussen enerzijds het nominale toezichtskader en anderzijds de reële ambitie. Daarnaast zou het reële verwachtingspatroon van de deelnemer moeilijk stroken met de nominale dekkingsgraad als indicator van de positie van het pensioenfonds. Indien twee verschillende dekkingsgraden worden gepubliceerd zal er altijd worden gekeken naar de slechtste van de twee. Dat zou kunnen leiden tot verwarring en een daling van het vertrouwen van de deelnemers (is de dekkingsgraad dan bijvoorbeeld 135% nominaal of 90% reëel?). Op dit moment hebben deelnemers harde nominale toezeggingen en daarboven op een indexatieambitie. Deelnemers in pensioenfondsen willen meer inzicht hebben in de gevolgen van de financiële positie van pensioenfondsen voor hun pensioenresultaat (opbouw en uitkering). Dit is met name van belang om deelnemers een realistisch beeld te geven van hun toekomstige financiële situatie en de risico's die men loopt. We zijn voorstander van handhaving van de nominale dekkinggraad in de communicatie richting deelnemers in combinatie met de ambitie tot indexatie.

Tegen de achtergrond van de lange termijnfocus van het fonds is het vanzelfsprekend dat het maatschappelijk verantwoord beleggen (toetsing op duurzaamheid, sociaal beleid en corporate governance) geïncorporeerd is in het beleggingsbeleid.

Governance

Om tot een goede uitvoering van het pensioencontract te komen is het van groot belang dat sociale partners als contractpartijen bij de pensioenovereenkomst hun verantwoordelijkheid in het bestuur behouden. Pensioenafspraken kunnen immers niet los worden gezien van het totale pakket van arbeidsvoorwaarden. Daarnaast dienen de individuele werknemers, gepensioneerden en werkgevers zich goed vertegenwoordigd te voelen bij het pensioenfonds, mede ook met het oog op het zo noodzakelijke behoud van draagvlak voor het pensioenfonds.

Om de bestuurstaken goed te kunnen uitvoeren dient het bestuur over voldoende expertise en deskundigheid te beschikken. Deze deskundigheid kan aanwezig zijn bij de bestuursleden zelf, maar de deskundigheid kan ook op andere wijze worden georganiseerd, via bijvoorbeeld het bestuursbureau, het instellen van specifieke commissies en/of het inhuren van specifieke externe deskundigheid.

Momenteel wordt er in brede zin een discussie gevoerd rond governance, waarbij aspecten als de deskundigheid, toezicht, vertegenwoordiging en stroomlijning een rol spelen. Het is van groot belang dat deze discussie zodanig wordt gevoerd dat de aspecten in samenhang worden gezien. Het is dan ook niet verstandig om deze discussie te doorkruisen met deelaspecten. Ook de vraag of pensioengerechtigden het recht op bestuursdeelname moeten krijgen in bedrijfstakpensioenfondsen dient in relatie tot de andere aspecten te worden behandeld. Daarbij dient in ogenschouw te worden genomen dat het van belang is dat het bestuur op basis van expertise en deskundigheid slagvaardig en afgewogen besluiten kan nemen. Het introduceren van deelbelangen in het bestuur zet de solidariteit en slagvaardigheid van fondsen onder druk en uiteindelijk ook de solidariteit die ten grondslag ligt aan ons stelsel. Dat neemt niet weg dat alle betrokkenen bij het pensioenfonds zich voldoende vertegenwoordigd moeten kunnen voelen en dat ook een zekere mate van medezeggenschap gerealiseerd moet worden.

Om te waarborgen dat er voldoende evenwicht is tussen het bestuur en belanghebbenden, verdient het de voorkeur om een sterk orgaan in te richten waarin belanghebbende hun stem kunnen laten horen. Hiertoe kunnen bijvoorbeeld de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan worden samengevoegd en een versterkte bevoegdheid krijgen. Vergelijkbaar met een algemene vergadering van aandeelhouders zou het orgaan de bevoegdheid kunnen krijgen om bij gekwalificeerde meerderheid te besluiten het bestuur (evt. ook individuele bestuursleden) naar huis te sturen. Van deze bevoegdheid zou bijvoorbeeld gebruik kunnen worden gemaakt wanneer er geen sprake is van een goede evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Hierdoor zal het bestuur meer rekenschap afleggen aan het medezeggenschapsorgaan. Bovendien is het van belang dat het medezeggenschapsorgaan een goede diversiteit nastreeft, bijvoorbeeld met deelbelangen van gepensioneerden, vrouwen en jongeren. Deze bevoegdheid verdient de voorkeur boven het instemmingsrecht op separate bestuursbesluiten, zoals besluiten ten aanzien van premie-, beleggings- en indexatiebeleid. Deze besluiten raken het hart van de verantwoordelijkheid van het bestuur en de verantwoordelijkheid daarvoor behoort dan ook niet elders te worden neergelegd. Dit zou bovendien verlamvend werken.

Conclusies

Het collectieve en solidaire pensioenstelsel dat Nederland kenmerkt moet ook naar de toekomst toe behouden blijven. Tegelijkertijd heeft de laatste crisis duidelijk gemaakt aan welke risico's het huidige stelsel bloot staat en is duidelijk geworden dat het stelsel versterking nodig heeft. Daarnaast leidt de toenemende levensverwachting tot een opwaartse druk op de pensioenlasten, zoals deze ook in het Pensioen Akkoord 2010 aangegeven zijn. Tegen deze achtergrond zijn aanpassingen in het huidige stelsel vereist, zonder dat de essentiële kenmerken van het huidige stelsel teniet worden gedaan. Daarbij is het van groot belang dat de aanpassingen passen in het lange termijn karakter van het aanvullend pensioenstelsel.

- Een completer contract waarin wordt benoemd bij welke (hoge en lage) waarden van de dekkingsgraad aanvullend beleid door het bestuur kan worden getroffen en richting de deelnemers transparant is over welke instrumenten door het fonds kunnen worden ingezet.
- Het moet voor de deelnemers duidelijk zijn welke financiële risico's worden gelopen en hoe het fonds omgaat met die risico's.
- Pensioengevend inkomen dient het primaat te zijn van sociale partners.
- Voor de deelnemers moet duidelijk zijn welke harde toezeggingen bestaan en welke indexatieverwachtingen zij mogen hebben.
- Behoud van de discretionaire bevoegdheid van het bestuur is essentieel.
- Het nemen van risico's blijft noodzakelijk, daarom dient er bij ieder fonds voldoende aandacht te zijn voor structureel risicobeleid.

- Besluiten omtrent te nemen risico's dienen te worden genomen op basis van expertise, tegen de achtergrond van de samenstelling van het fonds en na afweging van de verschillende belangen.
- Het aan te passen Financieel Toetsingskader (FTK) dient geënt te zijn op het lange termijnperspectief. Het is in ieder geval wenselijk: (a) dat er een meer realistische inschatting komt voor het berekenen van de verplichtingen, (b) dat er geen stapeling van prudentie plaatsvindt en (c) dat er geen verplichte communicatie komt van een reële dekkingsgraad bij deels nominale pensioencontracten.
- Om tot een goede uitvoering van het pensioencontract te komen is het van groot belang dat sociale partners als contractpartijen bij de pensioenovereenkomst hun verantwoordelijkheid in het bestuur behouden.
- Om te waarborgen dat er zo nodig voldoende medezeggenschap aan het bestuur kan worden geboden, verdient het de voorkeur om een sterk orgaan in te richten waarin belanghebbende hun stem kunnen laten horen.
- Om de lange termijnfocus voor het pensioenfonds te behouden dient de volatiliteit gedempt te worden.
- Maatschappelijk verantwoord beleggen behoort te zijn geïncorporeerd in het beleggingsbeleid.